

на інтелектуальному рівні певного проекту, плану, образу дій. Образ дії включає уявлення про цілі, способи виконання і контролю за їх здійсненням. Він формується особистістю самостійно або за допомогою інструктажу, пояснення і т.д. Результати дій – як проміжні, так і кінцеві співвідносяться з образом дій, потім вносяться необхідні корективи.

Отже, спосіб виконання дій, що забезпечує сукупність надбаних знань, умінь і навичок є практична діяльність, яка формується шляхом вправ, і надає можливість виконання дій не тільки в звичних але і в незвичних умовах. У сукупності з навичками і знаннями практика забезпечує умови для відображення дійсності, образів, явищ. Саме тому нами була виділена діяльнісна зумовленість розвитку творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Діяльнісна зумовленість характеризується вольовими якостями творчої особистості, творчим використанням знань і навичок у відповідності до поставлених цілей, мотивів вибору способів і засобів її досягнення, усвідомленням і об'єктивним оцінюванням власних дій щодо цілі на кожному етапі творчої діяльності. Діяльнісні способи виявлення творчих здібностей учителя образотворчого мистецтва характеризується тим, що приймаються вольові рішення, необхідні для досягнення творчої мети, використовуються необхідні теоретичні знання і вміння для розв'язання творчих завдань, здійснюється оцінювання власних практичних дій та їх ефективності у творчому процесі.

Висновки.

1. Творчі здібності вчителя образотворчого мистецтва є ознакою його особистісного розвитку, а також умовно професійної самореалізації. Аналіз теоретичних джерел, присвячених змісту та характеру художньо-педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва дозволив виділити особливості його творчого розвитку. Вони пов'язані із загальною спрямованістю педагога на утвердження в житті та професійній діяльності художньо-естетичних принципів та цінностей, ступенем сталості та схильності до художньо-педагогічної діяльності, розвитком та збагаченням у процесі професійної підготовки художньо-творчих задатків.
2. Вдалося виділити такі способи виявлення творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як мотиваційні, емоційні, інтелектуальні та діяльнісні.
3. Існуюча практика діагностування творчих здібностей особистості зорієнтована переважно на зовнішні показники, такі, як поява окремих здібностей, успіх у певній діяльності, швидкість і легкість оволодіння певними способами вирішення актуальних питань, належність особистості до тих, хто має академічну успішність тощо. Водночас зазначимо, що творчі здібності студентів художньо-графічних факультетів мають не лише зовнішню, але й внутрішню детермінацію і залежать значною мірою від мотивації, почуттів, інтелектуальної активності, характеру діяльності і поведінки особистості.

УДК 378.937+378.97+378.14

Резніченко М.І.

ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У даній статті розглянуто особливості професійно-творчої діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки.

The article considers the peculiar features of students' professional creative activity in artistic and teaching training process.

Формування нової концепції художньо-педагогічної освіти в світлі вимог Болонського процесу має стати основою підготовки студентської молоді до активної та творчої діяльності

в нових соціальних і культурних умовах України в європейському просторі. Необхідність впровадження оновленого змісту художньо-педагогічної освіти зумовлена також і сутністю державотворчого процесу, утвердження України як демократичної суверенної держави. Художньо-графічним факультетам педагогічних університетів у цьому процесі відводиться головна роль у підготовці висококваліфікованих учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва – бакалаврів, магістрів художньої освіти та культурного виховання підростаючого покоління. Основними завданнями діяльності художньо-графічних факультетів є підготовка фахівців з високим рівнем професійно-творчої готовності до виконання педагогічних функцій, виховання у студентів-випускників потреби розвивати свій художній, педагогічний потенціал безпосередньо в діяльності в умовах сучасного розвитку освіти. Тому концепція сучасної художньо-педагогічної підготовки фахівців передбачає виховання їх у дусі високої усвідомленості культурної, духовної причетності до розвитку національної освіти в міжнародному просторі як єдиної системи. Зміст її спрямований на формування і розвиток професійної майстерності фахівця, котрий володіє глибокими теоретичними і методичними знаннями в галузі педагогіки образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і здібний їх творчо застосовувати в професійній діяльності, вести науково-теоретичні і методичні дослідження зі спеціальних дисциплін художнього циклу, організувати виховну культурно-масову роботу з дітьми засобами різних видів мистецтва.

Сучасні психологічна й педагогічна науки розглядають творчість як цілеспрямовану діяльність, наслідком якої є творення в конкретній сфері діяльності на основі засвоєння існуючого багатства художньої культури. У роботах Ю.П.Азарова, Б.С.Гершунського, Л.С.Виготського, І.А.Зязюна, В.А.Кан-Каліка, А.М.Матюшкіна, М.М.Поташника, Я.А.Пономарьова, О.П.Рудницької визначені основні аспекти педагогічної, художньої творчості, розвитку творчого потенціалу на рівні теорії та практики. В цілому в їх працях зазначається, що творчість є породженням високої загальної та емоційної культури особистості, інтуїції, фантазії, розвиненої уяви, витонченості спостереження, образного мислення, в тому разі мислення в матеріалі, духовного багатства.

Серед багаточисленних засобів розвитку творчого потенціалу студентів надзвичайно велика роль належить мистецтву, яке є взірцем творчої натхненної діяльності вже в період навчання у вищому закладі професійної освіти.

Проведені дослідження з визначених питань підтверджують доцільність розгляду змісту професійно-творчої діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки в системі університетських закладів освіти. Аналіз дисертаційних досліджень останніх років (Григорєва В.Б. “Формирование навыков композиционной деятельности на первоначальном этапе обучения в системе подготовки художников-педагогов”, Макарова О.С. “Художня комунікація як важлива сфера діяльності викладача образотворчого мистецтва”, Міхова Т.В. “Підготовка майбутніх учителів до формування у школярів продуктивних способів образотворчої діяльності”, Кайдановська О.О. “Формування творчого мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення основ композиції”, Ткачук О.В. “Формування професійної здатності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до художнього навчання школярів”, Щербина В.Г. “Система композиційних вправ у змісті підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва”) визначив основні пріоритети у вирішенні завдань організації професійно-творчої діяльності студентів на заняттях профільюючих дисциплін. Зміст багаторівневої підготовки студентів передбачає умови розвитку інтересу до науково-педагогічної, художньо-творчої діяльності. Проведені науково-практичні конференції в 2003-2005 р.р. на художньо-графічному факультеті Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (Теорія і практика управління педагогічними процесами”, “Підготовка майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва: досвід та перспективи”) засвідчили значущість пріоритетних напрямів художньо-педагогічної освіти, що надало можливість сформулювати концептуальний підхід до формування сучасного змісту процесу підготовки бакалаврів та магістрів зі спеціальності “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво” в системі університетських закладів освіти.

Основною концептуальною ідеєю постає питання переведення студента з позиції об'єкта в позицію суб'єкта системи художньо-педагогічної освіти у вищому навчальному закладі, що в цілому відповідає вимогам Болонського процесу відносно навчання-учіння. Так, для формування творчого відношення студентів до вивчення фахових дисциплін передбачені нетрадиційні методи і прийоми процесу навчання-учіння, в тому разі й інноваційного організаційно-методичного забезпечення. Перш за все такий підхід зумовлений раціоналізацією педагогічних технологій та модернізацією сталих парадигм художньо-педагогічної освіти вимогами Болонського процесу. У зв'язку з цим ми визначили, що суттєвим фактором у цьому процесі є формування творчого відношення до навчання, тобто до пізнання-учіння, розвитку здібностей безпосередньо у професійно-творчій діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки в умовах вищого навчального закладу, особистісного прояву до самостійного накопичення досвіду, формування потреби в продуктивній навчальній і, на майбутнє – в професійній діяльності.

У формуванні творчого відношення студентів до пізнання-учіння велика роль належить мотивам професійно-творчої діяльності в умовах навчального процесу, їх системі. В структурі творчого відношення студентів художньо-графічного факультету до вивчення та оволодіння програмного матеріалу професійно значущих дисциплін, як показують результати констатуючого експерименту нашого дослідження, провідне місце займають рівні усвідомлення ними своїх художньо-пізнавальних способів дій і процесів, творчої самостійності та емоційно-естетичної стабільності професійно-творчої пізнавальної діяльності. Визначене положення зумовило розгляд змістових модулів програм мистецького циклу, котрі на основі фундаментальної академічної школи втілюють інноваційні дидактичні системи і методики їх реалізації щодо задоволення потреби в творчому відношенні до художньо-педагогічної діяльності в процесі професійної підготовки студентів. Змістові модулі разом з творчими індивідуальними завданнями та практичними тестами-завданнями стимулюють пізнавальний інтерес як необхідну умову для придбання знань та накопичення практичного досвіду студента. Розроблена структура змістових модулів дозволяє педагогам цілеспрямовано конструювати навчальний процес і, детально аналізуючи його змістовність, задіяти доцільні методи активізації самостійної пізнавальної навчальної, творчої діяльності студентів, які формують весь комплекс компонентів професійної спрямованості процесу навчання-учіння в системі художньо-педагогічної освіти.

Розглядаючи проблему виявлення допустимих і доцільних методів прийняття дидактичних рішень відносно організації і протікання професійно-творчої діяльності студентів у визначеному аспекті, ми дотримуємось положень філософії освіти, окреслених Б.С.Гершунським [1], М.М.Поташником [2], що дало змогу визначити основні параметри прогностичної моделі випускника художньо-графічного факультету. Наукові дослідження педагогів кафедр факультету (Ісаєнко А.Я., Небеснова А.В., Полторак В.С., Резніченко М.І., Ткачук О.В.) дозволили визначити шляхи та засоби раціонального функціонування системи художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, котра принципово відкрита для оперативного внесення корективів в усі структурні блоки змістових модулів відповідно до вимог стандарту вищої художньо-педагогічної освіти, а також до зміни внутрішніх і зовнішніх параметрів і факторів, що впливають на цілі процесу навчання-учіння [6; 7]. Вона являє собою численність взаємопов'язаних компонентів, які впливають на оптимальне розв'язування поставлених завдань. Особливо це важливий момент, якщо мова йде про управління педагогічним процесом у системі художньо-педагогічної підготовки фахівців. Методом структурного аналізу нами було проведено розщеплення цілісної системи управління на складові її компоненти, встановлено характер їх внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків. Кожний із компонентів, у свою чергу, поданий у вигляді підсистем різного ступеня складності. Аналіз різносторонніх видів професійно-творчої діяльності студентів у процесі навчання-учіння дозволив ввести в прогностичну модель випускника гностичний, конструктивний, організаційний і комунікативний компоненти процесу педагогічного управління професійно-творчою діяльністю студентів [5].

Гностична (дослідницька, творча) діяльність включає самовдосконалення професійної системи умінь, як наявності здатності до педагогічної, художньо-творчої діяльності ще в процесі художньо-педагогічної підготовки. Вона включає такі блоки: світоглядний, що характеризує бажані світоглядні та поведінкові якості випускника, ментальні параметри його особистості; гностичний, пізнавальний, що окреслює параметри професійних знань і характеризує прогностичне бачення тієї системи теоретичних і прикладних знань, якими повинен оволодіти випускник художньо-графічного факультету; блок системи найбільш доцільних інтелектуально культурних та суттєвих практично-художніх умінь та навичок, що є наявністю професійної здатності, й відповідають вимогам існуючого державного освітнього стандарту та вимогам Болонської декларації (за кредитно-модульною системою освіти); блок професійно-творчих якостей особистості, які слід формувати у педагогічному процесі з урахуванням особистісних інтересів, індивідуально зорієнтованих на творчу діяльність у системі професійної підготовки.

Конструктивна діяльність передбачає вибір змісту освіти та навчального матеріалу, котрий включає класифікацію і систематизацію відібраного навчально-пізнавального матеріалу за змістовими модулями, обґрунтування процесуальної складової навчання за кредитно-модульною системою, а також вибір форм і методів взаємодії учасників процесу навчання-учіння, котрі дозволяють цілеспрямовано реалізовувати різні компоненти планування (конструктивно-змістовий, конструктивно-оперативний, конструктивно-матеріальний) професійно-творчої діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки.

Організаційна діяльність передбачає включення студентів у різні види активних і продуктивних пізнавальних, образотворчих способів дій професійно-творчої діяльності в процесі навчання-учіння: естетичне сприйняття дійсності та творів різних видів мистецтва; навчально-творча художня діяльність на заняттях з дисциплін мистецького циклу, що спрямована на формування системи знань, практичних умінь та навичок, художньо-образного мислення як складових професійної компетентності та основ розвитку художньо-педагогічної здатності до виконання функцій фахівця.

Комунікативна діяльність виявляється у встановленні правильних позитивних взаємовідношень учасників спілкування, що дає змогу врахувати, правильно зрозуміти й оцінити інформацію про ефективність педагогічного впливу на рівень якості навчально-творчих досягнень конкретної особистості, дослідно-експериментально перевірити і при необхідності здійснити корекцію оптимальності прийнятих рішень, забезпечувати і підтримувати досягнення очікуваного результату рівня якості художньо-педагогічної підготовки студентів у відповідності зі зростаючими вимогами зовнішніх замовників у європейському освітянському просторі. З точки зору методології оцінки якості художньо-педагогічної освіти за умов запровадження кредитно-модульної системи організації процесу навчання-учіння, модель якого була розроблена Європейською комісією, Радою Європи та UNESCO/CEPES, котра містить детальну інформацію про результати навчання випускника [3; 4].

Зазначимо, ми поділяємо думку стосовно того, що стандартизація не є достатнім етапом впорядкування освітньої діяльності, вона становить лише початковий необхідний етап, котрий не винищує творче начало в будь-якій цілеспрямованій діяльності, вона є засобом організації професійно-творчої діяльності студентів в умовах навчально-виховного процесу вищого закладу освіти, сприяє пошуку оптимального шляху до бажаного результату рівня якості професійних досягнень особистості в процесі навчання-учіння, а також корекції цілей і кінцевих результатів її художньо-педагогічної освіти.

Відповідно до вимог до сучасної художньо-педагогічної освіти нами був розроблений універсальний навчальний план зі спеціальності “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”, котрий враховував низку спеціалізацій за вибором студента вже з першого курсу. Це дало змогу їм визначитися у виборі кваліфікації вчителя. Навчальним планом передбачено такі спеціалізації – “Етика та естетика”, “Художня праця”, “Ювелірна справа”, “Кераміка”, “Художня обробка тканини”, “Графічний дизайн”, що дає змогу створити

індивідуальні плани студента за вимог Болонського процесу. До цих напрямів створено програмно-нормативні документи, за допомогою котрих здійснюється організація та протікання навчально-виховного процесу. В той же час ми притримуємося основних концептуальних положень діяльності художньо-графічних факультетів на основі національних пріоритетів. Навчальні плани складаються із трьох груп дисциплін: суспільно-гуманітарного, психолого-педагогічного і художнього циклів. При підготовці майбутніх учителів на художньо-графічному факультеті важливе і фундаментальне значення мають дисципліни мистецького циклу, котрі пронизуються естетичною і творчою спрямованістю всю професійну підготовку бакалаврів та магістрів художньо-педагогічної освіти. Дисциплінами мистецького циклу передбачено широку фундаментально академічну підготовку студентів на факультеті. До нього включені такі художні навчальні предмети, як рисунок, живопис, композиція, художня графіка, скульптура та пластична анатомія, декоративно-прикладне мистецтво за різними його видами, котрі опановуються всіма студентами факультету. Значний перелік спеціальних дисциплін (методика художнього навчання, історія мистецтв, художня обробка паперу, філософія мистецтв, естамп, педагогічний малюнок, перспектива в образотворчому мистецтві та ін.) дає змогу вже в стінах університету прилучатися до професійно-творчої діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки до майбутньої роботи в різних закладах освіти. І в цьому колектив художників-педагогів, викладачів кафедр вбачає оптимальність діяльності всіх учасників освітнього процесу на факультеті. Навчальними планами за спеціалізаціями також визначені спеціальні дисципліни, за допомогою котрих ґрунтовно формується професійний рівень художньо-педагогічної підготовки та спрямованість майбутнього педагога-художника конкретної кваліфікації.

Комплексний підхід до організації професійно-творчої діяльності студентів у процесі їхньої художньо-педагогічної підготовки дає змогу здійснювати управління педагогічним процесом у два етапи. На першому навчально-операційному етапі, етапі підготовки бакалаврів особлива увага приділяється формуванню практичних навичок професійно-творчої діяльності студентів, що є суттєвим і природним для будь-якої художньої діяльності особистості, стимулюванню позитивної мотивації до професійно-творчих способів дій в процесі навчально-пізнавальної діяльності. На другому, професійно-синтезуючому етапі навчання-учіння зусилля всіх учасників цього процесу були спрямовані на формування цілісної системи професійно-творчого мислення студентів на основі поглибленої художньо-педагогічної підготовки та чіткої орієнтації на майбутню професійну діяльність за вибраною кваліфікацією магістра [6; 7].

Професійно-творча діяльність студентів, як показують результати аналізу роботи кафедр факультету, художніх майстерень, в котрих навчаються студенти під керівництвом художників-педагогів, викладачів здійснюється не тільки на заняттях із дисциплін навчального плану, а й в процесі проходження педагогічних, навчально-творчих практик, виконання курсових, дипломних та магістерських кваліфікаційних робіт, у процесі науково-дослідної роботи та творчої діяльності, участі навчально-творчими роботами на художніх виставках різного рівня, участі в конкурсах, олімпіадах.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що “професійно-творча діяльність студентів” – це поняття, яке має бути відкритим для оперативного розгляду його структурно-змістових параметрів і тих дидактичних умов та педагогічних, художніх факторів, що впливають на якісний рівень визначеної діяльності і в цілому художньо-педагогічної підготовки бакалаврів та магістрів.

Проблема організації та формування здатності до професійно-творчої діяльності студентів у процесі художньо-педагогічної підготовки ще певною мірою потребує подальшого розгляду з позицій сучасної філософії освіти та концептуальних підходів до системи формування фахівців високого гатунку. Численні аспекти даної проблеми потребують свого подальшого дослідження і вирішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гершунский Б.С. Философия образования. – М.: Флинта, 1998.
2. Управление качеством образования: практикоориентированная монография и методическое пособие / Под ред. М.М.Поташника. – М.: Пед. общество России, 2000.
3. Болонський процес: Документи / Укладачі: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.
4. Цыхан Т.В. “Болонский процесс” – путь к созданию единой европейской системы высшего образования // Теория и практика управления. – 2004. – № 9. – С.47–56.
5. Резниченко Н.И. Подготовка учителей изобразительного искусства к управлению эстетическим воспитанием школьников: Дисс. ... канд. пед. наук. – М.: АПН СССР, 1991.
6. Підготовка майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва: досвід та перспективи / Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, ПДПУ, 2005.
7. Теорія та практика управління педагогічними процесами / Матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, ПДПУ, 2005.

УДК 378

Решетняк Л.О.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається комплекс питань, пов'язаних з підвищенням педагогічної майстерності вчителя літератури в системі післядипломної освіти.

The article is devoted to the complex problem of raising the level of pedagogical skill of literature teachers in the system of post-graduate education.

Постановка проблеми. На даному етапі розгортання цивілізаційних процесів держави поряд з появою нових явищ у культурному та освітньо-виховному житті суспільства актуалізуються питання, що перебували у процесі вивчення значний період. До таких належить необхідність удосконалення педагогічної майстерності вчителів літератури, що спонукає до поглибленого вивчення сутності даного явища, його складових, педагогічних умов, які забезпечують ефективно його формування, а також виявлення шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ученим удалося з'ясувати ряд важливих положень, що характеризують організаційно-педагогічні умови формування педагогічної майстерності вчителя у процесі професійної підготовки (Ю.Азаров, Н.Базилевич, А.Бегека, В.Бобрицька, С.Вітвицька, Н.Гузій, Т.Дмитренко, І.Зязюн, Г.Ільїн, Л.Крамущенко А.Конох, І.Кривонос, В.Кучерявець, Л.Набока), визначити окремі форми і методи збагачення художньо-естетичного та педагогічного досвіду майбутніх учителів літератури (Л.Антонова, І.Бакаленко, Н.Білоус, Т.Бугайко, Ф.Бугайко, О.Беляєв, Н.Волошина, М.Воюшина, Б.Козярський, Л.Лимаренко, Л.Мірошніченко, В.Панченко, С.Федоріщева, В.Швирка та ін.).

Ученими досліджується поняття педагогічної майстерності у різних напрямках: з'ясування історії його становлення, вивчення досвіду педагогічних шкіл, предметом досліджень яких були педагогічна діяльність та професійні якості вчителя, психологічного обґрунтування структури педагогічної майстерності, її динаміки: формування, реалізації, розпаду та багатьох інших аспектів.

Завдання статті полягає у виявленні шляхів підвищення педагогічної майстерності вчителя літератури.

Результати дослідження. Учитель у процесі фахової підготовки зазнає впливу багатьох факторів, які позначаються на його професійних якостях. Окрім змісту і спрямованості навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі (курсах